

DOI 10.51558/2490-3647.2021.6.2.63

UDK 811.163.43'373.72 "1900/1910"

Primljeno: 02. 03. 2021.

Izvorni naučni rad

Original scientific paper

Azra Hodžić-Čavkić

PASIVNA LEKSIKA I “PASIVNOST” IDIOMSKIH SKUPINA U ČASOPISU *BEHAR* (1900–1910)

Ovaj se rad bavi osobinama idiomskih skupina koje su zabilježene u časopisu *Behar*. Časopis *Behar* je izlazio u periodu 1900-1910. i u pet brojeva sadrži sekciju koja je posebnu pažnju posvećivala “narodnoj frazeologiji”. Taj je dio časopisa isprva nazvan *Iz narodne frazeologije*, a kasnije je preimenovan u *Narodna frazeologija*. Frazeologija kao lingvistička disciplina artikulara je svoju ulogu tek nakon Vinogradovljevih radova napisanih '40-ih godina XX stoljeća. Međutim, na globalnom nivou zanimanje za frazeološki fond oduvijek su pokazivali književnici tako da nije rijetkost da su prve frazeografske radove pisali upravo oni. Takav je slučaj i s bosnističkom frazeografijom. U ovom se radu pokazuju osnovne osobine “narodne frazeologije” zabilježene u *Beharu* i ukazuje na povezanost pasivne leksike i “zastarjelosti” idiomskih skupina, koja može biti jedan od pokazatelja promjene društvene stvarnosti.

Ključne riječi: frazeologija; frazeografija; bosnistika; *Behar* (list za pouku i zabavu)

1. UVODNE NAPOMENE

Frazeološko jezičko blago svijeta postoji od kada postoji i jezik, međutim, ono se na neki način podrazumijevalo i nije se teorijski rasvjetljavalo sve do XX stoljeća. Tek napretkom humanističkih nauka i grananjem lingvističkih disciplina frazeološko blago dolazi u fokus lingvista. Frazeologija predstavlja jednu od vitalnih lingvističkih disciplina. Esencijalna je za usvajanje jezika i općenito za produkciju govora, ali je isto tako važna u procesu razumijevanja prirodnog jezika te svoju operacionalizaciju

u skorije vrijeme sve češće nalazi u primijenjenoj lingvistici.¹ Današnja umjetnost i moderni mediji pokazuju koliko je frekventna upotreba idiomskih skupina u savremenom jeziku, ali i koliko je čovjek začuđen nad istinama sakrivenim u njima – bez obzira na to da li je određena realija istisnuta ili ne iz društvene stvarnosti.²

Prve korake u prikupljanju i nekom vidu sistematizacije frazeološkog blaga poduzimali su književnici i drugi kulturni djelatnici zagledani u jezik kao vid “nacionalnog genija” (Sapir 1974) u periodima koji su prethodili angažmanu lingvista. Takav je slučaj i s frazeološkim blagom bosanskog jezika. Prva teorijska knjiga frazeologije bosanskog jezika pojavila se 2000. godine, a nakon nje uslijedili su mnogi radovi koji su dodatno ojačali poziciju ove discipline unutar bosnistike. Riječ je o *Frazeologiji bosanskoga jezika* Ilijasa Tanovića, koja je trasirala put knjizi *Kontrastivna analiza frazeoloških izraza sa komponentom “Kopf”/“glava” u njemačkom i u b/h/s jeziku* (2001) Melihe Hrustić, zatim i knjizi *Nad bosanskim i turskim frazikonom* (2003) Amine Šiljak-Jesenković itd.³ Ali frazeološkim su se fondom bosanskog jezika gotovo stoljeće prije spomenutih bosnista bavili književnici nastojeći zabilježiti narodno blago. Članci časopisa *Behar*⁴ posvećeni frazeološkim temama nosili su naslov *Iz narodne frazeologije* i *Narodna frazeologija*. Iako to nisu standardizirani leksikografski i frazeografsko-frazeološki radovi, crtice naslova *Iz narodne frazeologije* i *Narodna frazeologija* ukazuju na to da je svijest autora ovih priloga o frazeološkom blagu bosanskog jezika ispred njihovog vremena.⁵ U navednoj

¹ Evropska frazeologija u posljednje vrijeme snažno razvija svoj “primjenjivački” pristup, a tome u prilog idu i teme oko kojih Europhras (European Society of Phraseology) okuplja frazeologe cijelog svijeta: *Phraseology, constructions and translation: corpus-based, computational and cultural aspects* (2020), *Productive patterns in phraseology* (Europhras 2019), *Reproducibility from a phraseological perspective: Structural, functional and cultural aspects* (2018), *Computational and Corpus-based Phraseology – recent advances and interdisciplinary approaches* (Europhras 2017), *Word combinations in the linguistic system and language use: theoretical, methodological and integrated approaches* (Europhras 2016), *Computerised and Corpus-based Approach to Phraseology: Monolingual and Multilingual Perspectives* (2015), *Phraseology: resources, descriptions and computer treatments* (Europhras 2014), *Phraseology and culture* (Europhras 2012).

² Da je savremeni čovjek zagledan u svoju jezičku prošlost i naslijeđe koje idiomске skupine nose sa sobom, pokazuje i naučnopopularna emisija *Mythbuster Jr* koja se bavi naučnom utemeljenošću idiomске skupine *prav kao strijela*. Pogledati na linku: <https://www.youtube.com/watch?v=2xUynRdzsM> (posjeta 17. 3. 2021). Slično tome, značenje koje pokriva idiomška skupina često može pomoći u stereotipizaciji određenih karaktera te je takvo njihovo svojstvo iskorišteno u umjetničkim žanrovima kinematografije (npr. <https://www.youtube.com/watch?v=9iFuSle2QkI> (posjeta 17. 3. 2021)).

³ Poveći spisak frazeoloških i frazeografskih radova vidjeti u Hodžić-Čavkić (2020).

⁴ Časopis *Behar* izlazio je u periodu 1900–1910. Od maja 1927. do aprila 1945. godine časopis je izlazio pod imenom *Novi behar*. Časopis (pod imenom *Behar*) ponovo je pokrenut 1993. godine. Izdaje ga Kulturno društvo “Preporod”.

⁵ Pokretači lista bili su Safvet-beg Bašagić, Edhem Mulabdić i Osman Nuri Hadžić. Autori članaka *Narodna frazeologija* bili su Edhem Mulabdić, Hasan Nametak, Mehmed Hadžimujagić, Alija Čatić i Ata Nerćes.

rubrici imamo priliku saznati za značenja idiomskih skupina i kontekst u kojem se upotrebljavaju.

Budući da je frazeologija odvojena od krilatologije i paremiologije tek u novije vrijeme, autori navedenih članaka frazeologiju prirodno shvataju u maksimalističkom smislu, tj. shvataju je inkluzivno. Oni u "narodnu frazeologiju" ubrajaju i poslovice, krilatice i ostale strukture s jakom unutrašnjom vezom, transponiranim značenjem i općom reprodukcijom.⁶ Dileme u vezi s klasifikacijom "narodne frazeologije" prisutne su i stoljeće kasnije, ali se u ovom radu nećemo baviti tim pitanjima.⁷

U sljedećem dijelu bavit ćemo se samo idiomskim skupinama iz *Beharove* "narodne frazeologije".⁸ Stoga je najprije potrebno definirati šta se u ovom radu podrazumijeva pod terminološkom sintagmom *idiomska skupina*. Nadalje, idiomске skupine u analitičkom dijelu rada bit će podvrgnute testu "odolijevanja vremenu". Da bi se to postiglo, najprije se govori o sastavu pronađenih idiomskih skupina, a zatim se određuje njihov značenjski centar. Analizom sastava idiomskih skupina ukazuje se na značenjski doprinos svake od sastavnica – a to je naročito važno kad je u pitanju sagledavanje statusa određenih leksičkih kategorija riječi (najprije prijedloga) kojima je u tradicionalnoj gramatici odricana autonomnost, što je u direktnoj vezi s određenjem donje granice frazeologije, ili kad je u pitanju razumijevanje odnosa ustaljenih sastavnica idiomskih skupina prema elementima koje nazivamo otvorenim

---

⁶ Tako, naprimjer, nalazimo:

Drži me sitna, čuvaj mi žita, veli se ironički za čovjeka, koji hoće svagdje da se nagje, a sve o malom trošku ili džaba. Slično tom: i vuk sit i ovce na broju (Mulabdić 1990: 16).

Nije svačije ispod sela pjevati, biva nije svakom dato da može raditi što i onaj, kome je to dozvoljeno, ili nije svatko jednako jak ili pametan, da može nešto izvršiti ili se pokazati negdje (Nametak 1990: 31).

Tugja ruka ne iščeša svraba, veli se, kada te ko zamijeni u poslu, pa ti ne uradi posla kako si želio, već naopako (Nerčes 1990: 48).

Na tankom se kraju kola lome, znači kad kakva nezgoda zadesi slaba i siromaha, a kod toliko jačih i zgodnih (Čatić 1990: 122–123).

Nevolja broda ne gleda, veli se u istom slučaju kao: kad se tone, za slamku se hvaa, t. j. u nevolji čovjek ne gleda kud udara (Čatić 1990: 122–123).

Nikad vatra bez potake ne gori, to znači: ništa se ne će dogoditi dok neko drugi ne bude tome uzrok (Čatić 1990: 122–123).

Ne će više baka u drinke, reklo bi se, kad neko u nekom poslu zlo pregdje, pa ne smije više u to da udari (Čatić 1990: 122–123).

Dok lisica teftere prouči, ode koža na pazar, tako se veli ako neko ihmali (oklijeva) s poslom, koji je vrlo nuždan (Čatić 1990: 122–123).

Mladu more nije duboko, to jest: mladu čovjeku nikakav posao nije naporan (Čatić 1990: 122–123).

⁷ O tome je pisano mnogo. V. npr. Šiljak-Jesenković (2003), Popara (2019), Mušović (2018), Mršević-Radović (1987) itd.

⁸ Dio teksta časopisa *Behar (1900–1910)* dostupan je na linku <https://digital.bgs.ba/wp-content/uploads/2018/02/beharlzzip.pdf> (posjeta 27. 11. 2020). U ovom radu će se uzeti u razmatranje, s obzirom na rečeno, prva tri članka budući da se samo u njima nalazi ono što se razumijeva kao idiomaska skupina.

leksičkim elementima idiomске skupine. Drugim riječima, u ovom se radu uvažavaju stavovi kognitivne gramatike, koja prijedlog posmatra kao leksičku kategoriju riječi.⁹ Ovdje se također koristimo i drugim alatima kognitivne gramatike (konceptualnim metaforom i metonimijom, npr.) kako bi se ukazalo na moguće formiranje značenja, tj. kako bismo otkrili značenja pojedinih idiomskih skupina koje su u pasivnom dijelu fraziona gledajući iz perspektive savremenog govornika. Značenjski je centar u određenoj komponenti idiomске skupine zatim podvrgnut pretraživanju u savremenoj jezičkoj zajednici (pretraživanje e-korpusa bosanskog jezika). Time se nastoji utvrditi da li je ispitivana jedinica još uvijek aktivno prisutna u kvazirazgovornom stilu na portalima na bosanskom jeziku. Naime, budući da se radi o fondu idiomskih skupina s početka XX stoljeća, pretpostavka je da je najveći dio njih istisnut iz savremene jezičke upotrebe. U prilog tome govori činjenica da se dio građe iz *Behara* ne nalazi u građi konsultiranih rječnika, a što je potvrđeno i testiranjem savremenim metodama korpusne lingvistike upotrebom e-korpusa bosanskog jezika. E-korpus bosanskog jezika kojim smo se koristili predstavlja bazu portala na bosanskom jeziku koja broji nešto više od 250 miliona ulaznih jedinica: https://www.clarin.si/noske/all.cgi/first_form?corpname=bswac;align=. Pretraživanjem najprije leksičkih jedinica koje su prema našem jezičkom osjećaju centar idiomatičnosti pronađenih idiomskih skupina pokazuje se najprije pasivnost (ili ne) leksičkih komponenta idiomске skupine, koja se zatim dovodi u vezu s mogućnošću zastarijevanja idiomskih skupina, tj. smještanja ovih jedinica u pasivni dio fraziona. Ovdje treba reći da se pri pretraživanju e-baze portala pojavljuju mnogi problemi koji ukazuju na manjkavost kompjuterskih alata za ovu vrstu automatizirane pretrage. Otežavajuću ulogu u pretrazi ima mogućnost pojavljivanja idiomskih skupina u diskontinuitetu. S obzirom na to pretpostavljamo da bi unapređenjem SketchEngine softvera¹⁰ i širenjem e-baze bosanskog jezika u nekoj bližoj ili daljoj (jezičkoj) budućnosti rezultati ovog istraživanja mogli biti i drukčiji.

Na kraju ovog rada, s obzirom na sve spomenute uvjete, potvrđuju se hipoteze o direktnoj vezi pasivnosti leksičkih komponenta idiomskih skupina s "pasivnošću" idiomskih skupina, što je pokazatelj povezanosti jezika s vanjezičkom stvarnosti, tj. povezanosti aktivne leksike s društvenim životom ljudi i njihovim potrebama.

---

⁹ To pokazuju mnogi radovi i na našem lingvističkom području. Usp. Palić (2016), Matovac (2017), Omerović (2018).

¹⁰ O takvim pokušajima v. npr. Hidalgo-Ternero – Corpas Pastor (2020).

2. IDIOMSKE SKUPINE

U ovom radu idiomskim skupinama smatraju se intrinzično kreativne višekomponente jedinice jezika s globaliziranim značenjem usmjerenim ka sekundarnoj nominaciji. Idiomske skupine intrinzično su kreativne – one formiraju veliki broj leksičkih i gramatičkih varijanata prema posebnoj kreativnosti, koju Langlotz naziva *idiomska kreativnost*. Ta se idiomska kreativnost, dakle, manifestuje u mogućnosti da se uzualni oblici idiomskih skupina reformiraju – te ih zbog toga smatramo intrinzično kreativnim jedinicama jezika. Tanović (2000) također problematizira postojanje brojnih varijanata idiomskih skupina (usp. također i Gibbs 1994; Gläser 1998; Langlotz 2006; Omazić 2005; Parizoska 2009), čime želi relativizirati nevarijabilnost kao kategorijalnu osobinu idiomskih skupina. "Postojanje brojnih varijantnih oblika frazema upućuje na zaključak da se kompaktnost strukture i stabilnost sastava frazema, koje ističe većina lingvista kao njihovo osnovno obilježje, ne mogu promatrati kao apsolutne kategorije frazeoloških jedinica" (Tanović 2000: 37).¹¹ Idiomske skupine u kognitivnoj se lingvistici definiraju kao produkti mobilizacije i leksikalizacije "istaknutog dijela scenarija" (Omazić, u Stanojević 2014: 35), što znači da pokazuju znakove "zgusnutog" jezičkog izraza.

Idiomske skupine višekomponente su jedinice jezika, ali pri tome treba voditi računa da govorimo o leksičkoj kategorijalnosti riječi koje ulaze u sastav idiomskih skupina. Kognitivna gramatika ističe koliko je važan položaj "skromnog prijedloga" (Taylor 1995: 151) u gramatičkom sistemu svjetskih jezika, a noviji radovi pokazuju da je samo izvođenje značenja prijedloga zasnovano na transponiranju te da je upravo transponiranje "odgovorno" za gotovo nesagledive značenjske mogućnosti pojedinih prijedloga (v. Palić 2016, Matovac 2017).

Globaliziranost značenja direktno je povezana s jedinstvenom sintaksičkom ulogom idiomskih skupina. Ta jedinstvenost komponenata idiomskih skupina u ukupnosti značenja zasnovana je na aktiviranju posebnih leksičkih veza. To aktiviranje značenja komponenata ima odlike metonimijskog pristupa značenju. Treba,

¹¹ Idiomi su, prema Langlotzovim shvatanjima, za lingviste što je Carrollvoj Alisi Cerigradska mačka, što znači da se varijantnost idiomskih skupina pojavljuje kao dodatno otežavajuća činjenica u sistemskom pristupu idiomskim skupinama. Cerigradska mačka nestaje i pojavljuje se bez naizgled posebnog sistemskog djelovanja, i, što je još važnije i simptomatičnije, pojavljuje se u dijelovima, što daje za pravo Langlotzu da je uporedi s idiomima. Jezik se prema tome može shvatiti kao zemlja čuda. I samo ime Mačka u originalnoj *Alice in the Wonderland* "The Cheshire cat" alegorično je utjelovljenje jednog idioma engleskog jezika: *grin like a Cheshire cat* u značenju "cerekati se". U prijevodima Alise na ovim prostorima Cerigradska mačka ima nekoliko različitih adaptacija: Kezalo, Cerekalo, Čeriška mačka, Mačak, Mačka, u kojima se može prepoznati težnja prevodioca da oslikaju idiomsko značenje (Cerigradska mačka) ili da ostanu dosljedni površinskoj leksikalizaciji (Čeriška mačka).

međutim, naglasiti da doslovni mehanizam (tj. denotativna značenja komponenata) ostaje u pozadini kao (motreća) mogućnost koja upravlja mogućnostima refrazeologizacije uzulanog oblika idiomskih skupina.

Sekundarna nominacija javlja se kao najvažnija osobina idiomskih skupina. Ona označava upotrebu idiomskih skupina za izražavanje posebnih emocionalnih stavova prema vanjezičkoj stvarnosti, što znači da su izrazito subjektivne jezičke jedinice i znači da se koriste u posebnim govornim činovima koji su orijentirani prema naglašavanju pragmatičkih potreba govornika i sugovornika.

U ovom se radu, dakle, upotrebljava terminološka sintagma *idiomska skupina* za značenjsko polje koje pokrivaju i drugi termini (npr. *frazeologizam*, *frazeološka jedinica*, *frazeološki izraz*, *frazeološka sintagma*, *frazem(a)*; *idiom*, *idiomska fraza*).¹²

3. ANALIZA “NARODNE FRAZELOGIJE” ČASOPISA *BEHAR*

Životni ciklus jezičkog znaka, naročito njegova kasnija faza, može se odraziti na idiomatičnost. Takav je slučaj, naprimjer, s engleskim idiomom *kick the bucket*. Prozirnost njegovog značenja, odnosno motiviranost komponenata nepoznata je širem krugu govornika, ali se određenim jezičkim proučavanjima došlo do spoznaje o motiviranosti tog idioma (to je bio način na koji se oduzimao život svinjama u staroj Engleskoj – prema tumačenjima Andreasa Langlotza). Ono što se čini starijim može se činiti i idiomatičnijim, i obrnuto. *Mlade* idiomske skupine, prema toj premisi, imaju manju idiomatičnost, dok one *stare* imaju više. U radu *O sorazmerju med sistemskimi karakteristikami frazeoloških enot* Tatjana Filimonova (2007) na korpusu slovenskih idiomskih skupina pokazala je kako se relativno visoka stopa idiomatičnosti povezuje s relativno starim idiomskim skupinama, a minimalna stopa idiomatičnosti s relativno mladim idiomskim skupinama. Filimonova klasificira sve idiomske skupine prema starosti u četiri grupe: prva grupa obuhvata idiomske skupine nastale u periodu do XVI stoljeća, druga grupa obuhvata period XVI–XVII/XVIII stoljeće, treća grupa one nastale u periodu standardizacije slovenskog jezika i četvrta one nastale u XX stoljeću. Na osnovu 1013 idiomskih skupina dolazi do zaključka da zaista postoji realna povezanost ova dva faktora. Rezultati pokazuju da se najidiomatičnije jedinice

---

¹² Na engleskom govornom području koriste se i mnogi drugi: *recurrent word-combination* (Altenberg 1998), *lexical bundles* (Biber et al 1999; Hyland 2008), *formulaic sequences* (Schmitt 2004), *phraseological patterns* (Charles 2006) itd.

nalaze u prvoj grupi [više od 60% (70/114) njih iz prve grupe ima prvi stepen idiomatičnosti]. Najmanje idiomatične jesu one koje pripadaju grupi iz XX stoljeća (u procentima 9,4% pripada idiomskim skupinama s prvim stepenom idiomatičnosti, odnosno 3/32). Da li se nešto slično može pokazati na frazeografskoj građi zabilježenoj prije stotinu godina? Da li su idiomске skupine zabilježene u *Beharu* dio aktivnog ili pasivnog dijela frazikonu i od čega to najviše zavisi? Pretpostavljamo da umnogome status idiomске skupine zavisi od pasivnosti komponenata, a ne treba zanemariti ni nepoznatost pozadinske motivacijske slike savremenom govorniku.

U prvom tekstu koji se bavi frazeološkim temama, a čiji je autor Edhem Mulabdić, nalazimo nekoliko idiomskih skupina.

“On je od svakog žita mlin, veli se za čovjeka, koji je svakomu poslu vješt.

Spao s leha, kažu, kad neko nešto govori, pa pregje na drugo, a zaboravi što je počeo, biva ‘izagje iz koncepta’”. (Leh je u mlinu gdje se vreteno nasloni kad se okreće; kad vreteno spane s leha mlin ne može da melje.)

Daće joj na ožegu sira, rekne se za mladu, koja se uda u kuću, gdje su čeljad ljuta i objesna, pa će joj biva biti ružno kod njih.

Maknuće u kapi vatre, isto vele kao gore.”

(Mulabdić 1900: 16)¹³

Dakle, riječ je o sljedećim idiomskim skupinama:

biti od svakog žita mlin¹⁴ – biti veoma vješt u svemu;

spasti s leha – biti zaboravan;

dati nekome na ožegu sira – ophoditi se prema nekome ljutito i nabusito;

maknuti nekoga u kapi vatre – ophoditi se prema nekome ljutito i nabusito.

S obzirom na sastav prve idiomске skupine, a uprkos određenim mišljenjima prema kojima se značenjska koncentriranost idiomске skupine na samo jednu komponentu direktno dovodi u vezu s niskom idiomatičnošću, govorimo o imeničkoj komponenti kao centru navedene strukture. *Mlin* se u frazeološkim rječnicima uglavnom povezuje s funkcijom pravljenja brašna (usp. *mljeti kao <prazan> mlin; navraćati šta na svoj mlin; okretan kao donji mlin*, itd.). Takav je slučaj i s idiomskom skupinom koju bilježi Mulabdić u *Beharu*. Ovdje je, međutim, globalizirano značenje

---

¹³ Na ovom mjestu stoji prezime autora članka. Ovu referencu u literaturi treba tražiti pod Izvorom na kraju rada. Tako i dalje.

¹⁴ Ova se idiomска skupina ponavlja u trećem *Beharovom* članku: “*Od svakoga žita mlin*, tako se kaže za čovjeka, koji hoće svaki posao ubrusiti” (Čatić 122–123).

idiomske skupine koncentrirano i oko transponiranog značenja prijedloga *od*, koji nije upotrijebljen u obliku koji preporučuju savremeni priručnici za standardni bosanski jezik.

Poteškoće značenjske analize (prijedložnog) genitiva imaju više uzroka. „U svojoj studiji o genitivu Feleško (1995: 16) ističe da je to padež koji pričinjava najveće teškoće jer se, između ostaloga, odlikuje krajnje bogatim mogućnostima spojivosti s različitim leksičkim kategorijama, funkcionalno je izrazito polivalentan, a ‘u raznim kontekstualnim varijantama može iskazivati neobično široku lepezu značenja između kojih je često teško uspostaviti izrazitu granicu’” (Palić 2016: 17). Izvodeći zaključak da je za jezgreno značenje genitiva potrebno uzeti njegovu besprijedložnu upotrebu, Palić (isto) pokazuje zašto je o varijantnom i invarijantnom genitivu potrebno razmišljati na temelju ablativnog značenja, koje je jedino moguće izraziti genitivom te predstavlja njegovu specifičnost u padežnoj paradigmi bosanskog jezika.

Genitivni prijedlog *od* predstavlja centralni prijedlog u mnoštvu genitivnih prijedloga. Njegovo je značenje moguće izjednačiti sa značenjem samog genitiva (Palić 2016: 20) budući da se njime označava udaljavanje, izdvajanje, odvajanje od nekog ishodišta, tj. orijentira. U odnosu na ishodište, koje je defokusirano i svedeno na referencijalnu tačku (Palić 2016: 21), istaknuti član (trajektor) koji se izdvaja predstavlja fokusirani predmet. *Ishodište* ne mora predstavljati prostornu tačku iako se izvodi iz prostora prema konceptualnoj metafori APSTRAKTNO JE KONKRETNO. U idiomskoj skupini “biti od svakog žita mlin” ablativnost se može razumjeti kao odvajanje posljedice od uzorka, tj. ablativnost se percipira kao preobličenje žita u brašno djelovanjem mlina. To znači da se i imenica *mlin* ovdje upotrebljava u metonimijskom smislu “agensa” koji svojim djelovanjem transformira pojavni oblik žita tako da svojom funkcijom “pripada” rezultatima svog djelovanja istovremeno se od njih odvajajući.

Prijedložni izraz *od mlina* u e-bazi pojavljuje se svega sedam puta: i to svaki put u netransponiranom značenju. To znači da u navedenoj bazi nema potvrde za ovu idiomsku skupinu, ali pretraga ipak pokazuje da *mlin* nije “pobjegao” u pasivni sloj leksike. Poznatost lekseme *mlin* i u savremenom jeziku može utjecati i na vitalnost idiomske skupine *biti od svakog žita mlin*, ali treba reći da stabilnost lekseme *mlin* u frazikonu pokazuju i druge idiomske skupine (usp. npr. Jahić 2014: 262).

I druga idiomaska skupina (*spasti s leha*) pripada motivacijskom mehanizmu iza kojeg stoji metonimija mlina. Iz njenih se komponenata ne može iščitati da ona pokriva značenjsko polje VERBALNA AKTIVNOST JE VJEŠTINA zato što u njegovom značenju nedostaje ukazivanje na zadanu nominativnu sferu, što znači da nijedna

komponenta ne potječe iz semiotičkog područja verbalne komunikacije.¹⁵ I u njoj je upotrijebljeno ablativno značenje budući da se referencijalni trajektor "odvaja" od prostora koji je označen imenicom *leh*.¹⁶ Imenicom *leh* označava se stabilnost i pouzdanost odvijanja radnje mljevenja, što znači da odvajanje od nje podrazumijeva i odmicanje od stabilnosti i pouzdanosti. U e-bazi nalazimo svega nekoliko realizacija fonemskog sklopa l-e-h, ali nijedna od njih nema veze s imenicom *leh*.¹⁷ S obzirom na takvu pasivnost lekseme *leh* ne treba očekivati dostupnost ove idiomске skupine u savremenom frazikonu bosanskog jezika, a to pokazuju svi konsultirani rječnici, od kojih nijedan ne sadrži datu jedinicu. Nedostupnosti ove idiomске skupine vjerovatno je doprinijela društvena stvarnost koja je, usljed industrijalizacije, istisnula vezanost čovjeka za proces obrade žitarica, a ne treba zanemariti ni fizičku neupadljivost leha na mlinu, koja je nesumnjivo doprinijela smještanju skupine *spasti s leha* u pasivni dio frazikona.¹⁸

Druge dvije idiomске skupine (dati *nekome* na ožegu sira; maknuti *nekoga* u kapi vatre) pripadaju značenjskom području ljutnje, koja se uobičajeno konceptualizira vrelinom. Važno je napomenuti da je Mulabdić između ove dvije idiomске skupine uspostavio odnos sinonimije, što je općenito važno za razumijevanje frazikona bosanskog jezika, ali je važno i za pristup frazeološkoj građi u *Narodnoj frazeologiji* časopisa *Behar*. Sažimanje *znanja* o konceptualnoj sličnosti osjećanja i tekućina pokazuje da se u ovim idiomskim skupinama koristi ono što bi se moglo definirati kao tjelesna orijentiranost idiomskih skupina.

Općenito govoreći idiomске skupine njeguju "mitologiju ljudskog tijela", prema kojoj stoji vrednovanje prostora prema lijevoj i desnoj strani tijela itd., ali posebno se mjesto dodjeljuje tzv. humoralnoj doktrini, koja pokazuje razumijevanje tjelesnih tekućina kao konkretizacije ljudskih osjećanja (dakle, APSTRAKTNO JE KONKRETNO). Drugim riječima, idiomске skupine koje oslikavaju koncepte *ljutnje* i *zavisti*, npr., u bosanskom jeziku: *pozelenjeti od bijesa (jada, ljubomore)*, *pozelenjeti od bijesa / jada / ljubomore*, *pozelenjeti od ljutnje (zavisti, straha)*, *pozelenjeti od ljutnje / zavisti / straha*, *biti zelen (siv, blijed) u licu*, *biti zelen /siv, blijed/ u licu*, *zelenjeti / zelenjeti (požutjeti) od straha (zavisti)*, *pozelenjeti od straha; pozelenjeti / požutjeti od straha*

¹⁵ Takav slučaj nije s idiomskom skupinom *mljeti kao prazna vodenica* zato što glagol *mljeti* u svojoj značenjskoj mreži ima veze s verbalnom aktivnosti (Halilović, Palić, Šehović 2010: 664).

¹⁶ Imenicu *leh* bilježi Jahićev rječnik (2012: 206): "entol. dio mlina".

¹⁷ Pronađene vrijednosti u vezi su sa vlastitim imenom *Leh*.

¹⁸ Dakle, "proglašavanje" određene idiomске skupine *pasivnom* vršeno je na osnovu nedostupnosti u konsultiranim rječnicima s frazeološkom građom, ali i na osnovu vlastitog jezičkog osjećaja. Spisak konsultiranih rječnika nalazi se na kraju ovog rada.

/zavisti, zelenjeti od straha, biti zelen od zavisti, izjedati se od zavisti, pozelenjeti od zavisti itd. pokazuju da globalizirano značenje izvire iz implikacija zelene i žute boje iz kulture Slavena (ali i šire). Povezanosti između pojedinih boja i temperamenata ili emocionalnih stanja, prema navodima Dobrovol'skog i Piirainen (2005: 9), mogu se pratiti do antike, koja je značenje crvene boje (živo, veselo) pripisivala sangviniku, značenje bijele flegmatiku, crne melanholiku i značenja žute odnosno zelene, koleriku, koji se povezivao sa konceptima ljutnje, bijesa, zavisti i ljubomore. *Vrelina* se općenito može dovoditi u vezu sa svim osjećajima – i pozitivnim i negativnim. Tako, naprimjer, Omazić (2005: 42) zaključuje da “možemo reći da se plamen, toplina, toplota, udobnost, gorenje, uništavanje i opasnosti povezane s vatrom projiciraju na prostor povezan s ljubavlju”.¹⁹

U dvjema idiomskim skupinama iz *Beharove Narodne frazeologije* imamo prostorno “nadvladavanje” koncepta vreline kao ljutnje nad značenjem *sira* u prvom slučaju, koji bi mogao imati značenje nečeg bijelog, i/li svijetlog, prema tome – naivnog, savladivog i svakako sklonog topljenju, tj. fizičkom iščezavanju. U drugom slučaju vrelina ljutnje nadjačava i potire neki objekt u potpunosti, ali je kao “mjera” vreline uzeta *kap vatre*, što dodatno ukazuje na bliskost koncepta ljudskih osjećanja preko (tjelesnih) tekućina.

Leksemu *ožega* u pretraživaču nalazimo tek nekoliko puta i to u značenju vlastite imenice, što također smješta ovu idiomsku skupinu u pasivni dio frazikonu i ne treba je očekivati kao dio jezičkih navika savremenih govornika – a navedeno potvrđuje i njen izostanak u rječničkoj građi. S druge strane, *maknuti nekoga u kapi vatre* sastavljena je od relativno frekventnih, prema tome poznatih i aktivnih leksema savremenog bosanskog jezika, ali njihova upotrebna vrijednost ipak ne utječe pozitivno na učestalost navedene idiomске skupine u frazikonu. Moguće je da se ovdje radi o konfliktu koji se javlja između koncepta “tekućine” i vatre kao njene svojevrsne suprotnosti. Do razumijevanja koncepta “vreline” i njene sličnosti s konceptom “tekućina” može se pak doći dijahronijskim putem.

Budući da idiomске skupine čuvaju kolektivno pamćenje, one mogu biti istisnute iz upotrebe onda kada određena realija prestaje biti važna ili u potpunosti nestane iz društvene prakse. Takav slučaj zadesio je idiomsku skupinu koja pokazuje da je za njeno razumijevanje važno poznavanje dijelova mlina, koji u savremenom bosanskom jeziku nije jedna od frekventnijih riječi budući da je upotreba mlina usljed opće

---

¹⁹ “We can therefore say that flames, heat, warmth, comfort, burning, destruction, and danger normally associated with fire are projected onto the blended space, where the emotions associated with love are also projected, to arrive at a unique emergent structure not found in any of the input spaces: *to have the hots for someone.*”

industrijalizacije ne pripada redovnim aktivnostima govornika bosanskog jezika. Za potpuno razumijevanje značenja *spasti s leha* od pomoći su dijahronijska jezička proučavanja. To znači da bi i prosječni govornik bosanskog jezika ovu idiomsku skupinu ocijenio kao idiomatičniju u odnosu na neke druge idiomске skupine u kojima se koristi značenjsko polje *mlina*. Na takvo tumačenje direktno utječe i niski indeks frekventnosti idiomске skupine *spasti s leha*, pa je potpuno prirodno da bez pristupa denotativnom značenju imenice *leh* ne možemo procijeniti njeno značenje čak ni u kontekstu. Slično vrijedi za druge dvije idiomске skupine: kod njih je nepotvrđenost u konsultiranim rječnicima s frazeološkom građom i u e-bazi bosanskog jezika također povezana s pasivnom leksikom.

Autor drugog teksta je Hasan Nametak. On bilježi sljedeće:

“Živi u hararu, veli se onome, koji ne će, a mogao bi živjeti u donije, ili ima, a ne vidi mu se. Nijesam (nije on) ničija kutija, veli se, kad bi šta govorio o nečem ili o kom, pa ga drugi ukori radi toga, jer da to nije po volji onom, šta ga otkriva. Biva ne moram ja čuvati nečije tajne, nijesam kutija njegova. Meni se od tugje svijeće ne vidi, biva meni ni od kog nema nikakve koristi, nitko me ne potpomože. Svi u jedan čavao udaraju, isto kao “svi u jedan rog ili diplo pušu itd.; biva složni su. Osumporan je veli se, kad se ko s koje bilo strane potisne, oglobi.”

(Nametak 1990: 31)

Dakle, riječ je o sljedećim idiomskim skupinama:

živjeti u hararu – iron. ne živjeti u skladu sa svojim mogućnostima (ob. o dobrostojećim ljudima)
ne biti nečija / ničija kutija – ne htjeti čuvati nečije tajne
nekome se od tuđe svijeće ne vidi – nemati pomoć ni od kog
udarati u jedan čavao – složno raditi neki posao
neko je osumporan – neko je propao

Prva idiomška skupina iz drugog članka časopisa *Behar* jeste *živjeti u hararu*. Ovdje je glagol *živjeti* upotrijebljen u leksičkom značenju, što upućuje na činjenicu da se transponiranost strukture zasniva na nesuglasju vanjezičke situacije i jezičkog značenja koje ima prijedložno-padežna konstrukcija *u hararu*. Ovdje se iskorištava najčešće značenje lokativa i prijedloga *u*. Prijedlog *u* označava profiliranje trodimenzionalnih orijentira u čijoj je unutrašnjosti smješten trajektor (ovdje referencijalnog subjekta) te je njegovo osnovno značenje intralokalnost. Međutim, treba voditi računa

o tome da ishodišno značenje prijedloga često biva upotrijebljeno transponirano. Ovdje treba govoriti o značenju modala budući da to stoji u značenjskom potencijalu glagola *živjeti*.²⁰ Drugim riječima, nesuglasje stvarnih finansijskih prilika i načina na koji pojedinac (referencijalni subjekt) vodi svoj život iskazani su značenjem imenice *harar*, odnosno obuhvaćenošću referencijalnog subjekta značenjem koje *harar* ima u jezičkoj zajednici. *Harar* bilježi Jahićev rječnik (2011: 154) u značenju “vreća od kostrijeti (od kozije dlake)” te je doslovna pozadinska motivacija prisutna i u savremenom jeziku iako je vjerovatno u pasivnom dijelu leksikona. E-baza sadrži devedesetak upotreba imenice *harar*, a nijedna od njih nije u okviru stabilne strukture sa značenjskim premještanjem. Takva pasivnost ove lekseme direktno je odgovorna za pasivni status ove idiomске skupine u frazikonu bosanskog jezika.

Idiomska skupina *ne biti* nečija / ničija *kutija* formirana je na osnovu leksički stabilnog značenja imenice *kutija*. Ovdje se nesamostalnost idiomskog leksičkog jezgra ogleda u potrebi da se nađe uz kopalativni glagol, što praktično znači da se ono (leksičko jezgro) ne može osamostaliti kao supstantivna idiomска skupina iako je to slučaj s mnogim idiomским skupinama s glagolom *biti*. To, nadalje, znači da postoji potpuno identificiranje referencijalnog subjekta i leksičkog jezgra idiomске skupine budući da je leksičko jezgro u nominativu. Ova idiomска skupina može se pojaviti i u afirmativnom obliku (*biti* nečija *kutija*). Savremeni govornici bosanskoga jezika mogu je razumjeti na osnovu svog jezičkog iskustva s imenicom *kutija* jer je ovaj balkanski turcizam (Skok 1972: 248) aktivni dio leksikona savremenog jezika.²¹ Međutim, bez obzira na dostupnost njenih sastavnica ova idiomска skupina pripada pasivnom dijelu frazikona, što pokazuje pretraživanje e-baze prema supojavljivanju komponenata (meet “biti” “kutija” -3 3) u diskontinuitetu od 3 riječi između. Pojavljuju se 24 rezultata koji nemaju vrijednost idiomске skupine osim u slučaju “biti Pandorina kutija”.

Idiomska skupina *nekome se od tuđe svijeće ne vidi* u značenju “nemati pomoć ni od kog” može se rekonstruirati na osnovu iskustvenog realizma. Naime, u idiomским skupinama s imenicom *svijeća* u savremenom jeziku eksploatira se nekoliko značenjskih veza navedene imenice. Na osnovu sljedećih idiomских skupina: *dogorijeva (gasi se) čija svijeća, držati svijeću kome, hodati (ići, kretati se i sl.) <uspravno (ravno)> kao svijeća, ispraviti se kao svijeća, mršav kao svijeća, paliti*

---

²⁰ Usp. i druge prijedložne konstrukcije koje uz glagol *živjeti* u idiomским skupinama poprimaju značenje modala (npr. *Živjeti na visokoj nozi, živjeti dan po dan, živjeti na dan i komad, živjeti od danas do sutra* i sl.).

²¹ Imenica *kutija* dio je sljedećih idiomских skupina: *<dotjeran (uređen, lijep)> kao iz kutije, kao izvađen iz kutije, Pandorina kutija, otvoriti Pandorinu kutiju*.

svijeću Bogu i vragu, pasti kao svijeća svijeća u mraku, tražiti <sa> svijećom koga, što, ukipiti se (stajati) kao svijeća, uspravan (ravan, prav) kao svijeća, vidjeti trista svijeća, visok kao svijeća zaključujemo da je imenica *svijeća* u idiomskim skupinama iskorištena u značenjskim poljima vizualnosti, fizionimije i s elementima iz religijskog diskursa. U idiomskoj skupini zabilježenoj u *Beharu* koristi se svjetlosni efekat svijeće, ali se strategijom minimaliziranja njene efikasnosti, budući da se izvor svjetlosti nalazi u tuđim rukama, postiže viša idiomatičnost strukture. Kad je riječ o gramatičkoj strukturi ove idiomske skupine, ovdje opće značenje ablativnosti, koja se iskazuje tipičnim genitivnim (ablativnim) prijedlogom *od*, pokazuje da je razumijevanje izvora svjetlosti u skladu s razumijevanjem kružnog prostiranja svjetlosti iz jedne tačke – odnosno njenim udaljavanjem od centra.

Idiomska skupina *udarati u jedan čavao* sa značenjem “složno raditi neki posao” formirana je transponiranjem značenja svih komponenata budući da ni glagolski element nije upotrijebljen u denotativnom značenju. Na osnovu enciklopedijskog znanja možemo zaključiti da je dekodiranje pozadinskog motivacijskog mehanizma uspješno kod savremenih govornika bosanskog jezika iako ovu idiomsku skupinu ne bilježe rječnici s frazeološkom građom niti je ona dostupna u e-bazi bosanskog jezika. Razlog zašto nije frekventna u savremenom govoru jeste činjenica da je njeno mjesto naprosto zauzela i prevladala idiomska skupina *puhati u jednu/istu tikvu* kao i to da su rezultati industrijalizacije prisutni na svim poljima ljudskih aktivnosti. Prijedlog *u* profilira prostorni odnos kontaktne direktivnosti trajektora (referencijalnih subjekata) i orijentira (*čavao*). Istosmjernost radnje koju obavljaju referencijalni subjekti iz idiomske skupine dodatno je leksički stabilizirana upotrebom pridjeva *jedan*. E-baza bosanskih portala ne pokazuje pozitivne vrijednosti upotrebe date idiomske skupine.

Idiomska skupina *neko je osumporan* u značenju “neko je propao” upotrebljava dostignuća humoralne medicine koja su temeljena na iskustvima upotrebe sumpora. Naime, sumpor se u prošlosti koristio kao dezinficijens, a budući da termalnih izvora sumpora na Balkanu ima mnogo, zajednička kupališta mogla su poslužiti kao pozadinski motivacijski izvor za navedenu idiomsku skupinu. Efekat koji sumporna voda ima na ljudsko tijelo manifestira se najčešće u pojavi fizičkog umora. Nakon kupanja u sumpornoj vodi savjetuje se mirovanje zbog opće usporenosti tijela usljed sumprom pokrenutih hemijskih reakcija. S tim u vezi i aktualnost ove idiomske skupine može varirati od neposrednog iskustva pojedinaca do (mikro)zajednice. Ovdje se pasivnost referencijalnog trajektora (subjekta) iz idiomske skupine iskazuje ne samo gramatičkom formom, tj. upotrebom glagolskog pridjeva trpnog, nego i

leksičkim komponentama koje upućuju na obuhvaćenost trajektora nekom vanjskom silom. E-baza uopće ne prepoznaje leksemu *osumporati*.

Alija Ćatić u trećem članku *Iz narodne frazeologije* navodi sljedeće:

“Mačija trka do potoka, kaže se, kad se misli, da neki posao nema dobra temelja, pa da ne će moći na predovati.

Prebacio kladu, – Otr’o kašiku. – Pao s čivije. – Udario repom o ledinu. – Izvrnuo tabane. – Izuo opanke. – Otego papke. Tim frazama veli se da je umro.

Tučeš mi luk na glavi, ovako će ti reći, ako koga za sitnicu priupituješ, ili napadaš – ljutiš.

Svoj lončić uz tugju vatru, porugljivo bi ti rekli, kad bi svoju pogrješku prišivao drugom.

Meni i deveta rupa na svirali, to jest: ti si meni suvišam, moglo bi bit bez tebe.

Zna, u koju nogu hramlje, veli se, čovjeku, koji uvijek radi za se i svoju korist.

Uvijek milonja uz dragonju, to jest: dobro se dobrim, a zlo zlim vraća.

Ujeo se za jezik, tom bi frazom ušutkali čovjeka, kad rekne nešto, što nije po ćudi drugim.”

(Ćatić 1990: 122–123)

Ovaj članak je najbogatiji idiomskim skupinama, među kojima se uspostavlja i relacija sinonimnosti. Riječ je o sljedećim idiomskim skupinama:

mačija trka do potoka – uzaludan posao

prebaciti kladu – umrijeti

otrati kašiku – umrijeti

pasti s čivije – umrijeti

udariti repom o ledinu – umrijeti

izvrnuti tabane – umrijeti

izuti opanke – umrijeti

otegnuti papke – umrijeti

tući *nekome* luk na glavi – biti sitničav, džangrizav

stavljati svoj lončić uz tuđu vatru – pripisivati vlastite greške drugome

biti nekome i deveta rupa na svirali – biti suvišan nekome

znati u koju nogu neko hramlje – znati raditi u svoju korist

uvijek milonja uz dragonju – prirodni slijed uzroka i posljedice

ujesti se za jezik – ušutkivati nekoga

Među navedenim idiomskim skupinama nalaze se i one koje se još uvijek aktivno koriste u savremenom bosanskom jeziku (*ujesti se za jezik, znati u koju nogu neko*

hramlje, otegnuti papke, biti nekome i deveta rupa na svirali) ili se pojavljuju inačice koje su moguće pravarijante danas frekventnijih idiomskih skupina (*uvijek milonja uz dragonju* namjesto *milo za drago* i sl.) – stoga, o njima neće biti dalje riječi. One i prema rječničkoj građi, prema e-bazi i vlastitom jezičkom osjećaju pripadaju aktivnom dijelu frazikonu bosanskog jezika.

I Čatić (kao i Mulabdić) u datom članku navodi važnu osobinu idiomskih skupina. Riječ je o relaciji sinonimnosti koja se vrlo često ostvaruje u frazikonu. U konkretnom primjeru najveći je broj sinonimnih oblika naveden za semantičko polje smrti. Među datim sinonimima za značenje “umrijeti” najčešće se javlja mehanizam metonimije. Naime, takvo što prisutno je u idiomskim skupinama s imenicama *taban, opanci, kašika*, koje se i u savremenom jeziku javljaju u sličnim značenjima [usp. *prevrnuti <svoju> kašiku naopako* (Mušović 2018: 314) i udaljeniji, motiviran zoonimskim somatizmom, *otegnuti (odapeti, opružiti) papke* (Mušović 2018:548)].

Klada se i u savremenom jeziku koristi kao metonimija za umrtvljenost ili krajnji stepen odsustva [odnosno prisustva] neke osobine (usp. *kao klada glup, kao klada pijan, kao klada spavati, kao klada težak*) te je prisustvo navedene imenice motivirano njenim općim osobinama u leksikonu bosanskog jezika. S druge strane, imenica *kašika*, ovdje dvostruko metonimijski upotrijebljena za glagol *jesti* te onda i kao metonimija za egzistenciju, pokazuje da se glagolskim elementom unutar idomske skupine *otrati kašiku* oduzima svojstvo iskazano imenskom komponentnom. Ovdje je posrijedi svojevrsna literarizacija faznog glagola *prestat* (biti živ). Slično nalazimo i u idiomskim skupinama s istim značenjem *izvrnuti tabane, izuti opanke*²² i *otegnuti papke*. *Pasti s čivije* ukazuje na predmehanizacijski period prevoženja s jednog mjesta na drugo, gdje su zaprežna kola bila osnovno sredstvo prijevoza. *Udariti repom o ledinu* pripada neprozirnim strukturama, što znači da je njena idiomatičnost viša u odnosu na druge ovdje spomenute idomske skupine.²³ Imenica *ledina* u frazikonu savremenog jezika i dalje se dovodi u vezu sa semantičkim poljem smrti (usp. *leći pod ledinu, otići pod ledinu*) – prema čemu bismo strukturu mogli razumjeti slikom u kojoj se umrli (tradicionalno) spušta u zemlju tako da leži na leđima (prema tome i repnom kosti). Navedene idomske skupine iz značenjskog polja *smrti* ne nalaze potvrdu u spomenutim izvorima.

²² U narodnom govoru može se čuti i *izuti kundure*.

²³ “Od idiomatičnosti značenja frazeološke jedinice direktno zavise neke njene druge osobine, kao na primjer valentnost, morfološka, semantička i sintaksička valentnost, mogućnost zamene komponenata itd” (Mušović 1997: 16). Prema Baliju – jedinica je idiomatična ako njeni dijelovi ne ispoljavaju neposrednu semantičku vezu s njenim globalnim značenjem, što je ipak stajalište koje se u savremenim lingvističkim tokovima odbacuje s obzirom na činjenicu da se idiomatičnost razumijeva u smislu kontinualnosti među jezičkim jedinicama.

Ekspresivnost je jedna od inherentnih osobina idiomskih skupina. I preostale idiomske skupine imaju visoku ekspresivnost: *mačija trka do potoka*, *tući nekome luk na glavi* i *stavljati svoj lončić uz tuđu vatru*. Pridjev povezan s osobinama mačke u skladu je s ljudskim razumijevanjem mačaka (usp. *mačija muzika*, *mačiji koncert*, *mačiji kašalj* i sl.). Idiomska skupina *stavljati svoj lončić uz tuđu vatru* motivirana je razumijevanjem širenja toplotne energije od izvora, a "parazitski" odnos referencijalnog subjekta u ovoj je idiomskoj skupini iskazan prijedlogom *uz*, koji označava stalnu kontaktnost unutrašnjeg trajektora (*lončić*) i orijentira (*vatru*). To, drugim riječima kazano, znači da je isijavanje iz **tuđe** vatre konstantno praćeno neposrednom blizinom predmeta koji preuzima energiju, tj. toplotu. Navedene tri idiomske skupine nisu pronađene u dostupnim izvorima.

ZAKLJUČNA RIJEČ

Ovaj rad pokazuje da veći dio idiomskih skupina koje se nalaze u prvim frazeografskim radovima u bosanskom jeziku ima status pasivnih jedinica u frazikonu. To se može tumačiti činjenicom što su lekseme upotrijebljene u njima sada dijelom pasivne leksike. Za pasivni dio leksikona treba reći da je uvijek u određenom stanju potencijalitet. Drugim riječima, pasivni dio leksikona uvijek može "migrirati" u aktivni dio. Jedan dio idiomskih skupina teže je, u skladu s rečenim, dekodirati budući da koriste realije jednog drugog historijskog perioda, ali su važne kao čuvari slike svijeta prošlosti. Međutim, treba naglasiti da je očekivano da se idiomske skupine zabilježene s početka XX stoljeća u časopisu *Behar* ipak odveć ne razlikuju u razumijevanju vanjezičkog svijeta u odnosu na idiomske skupine u savremenom bosanskom jeziku. To nam pokazuju idiomske skupine koje se formiraju prema ustaljenim značenjskim matricama i dan-danas.

Bosnistička frazeografija ne zaostaje za svjetskim trendovima. Ona – kao i u drugim tradicijama – započinje već u zapisima književnika, a u radovima lingvista tek nešto kasnije. Treba naglasiti da dio problematiziranih idiomskih skupina nije pronađen u konsultiranim frazeološkim rječnicima i priručnicima s frazeološkom građom, ali da bi se, bez obzira na istisnutost iz savremenog bosanskog jezika, tj. njihovu pasivnost, trebale naći u rječničkoj građi nekih budućih frazeoloških (i drugih) rječnika.

IZVORI

1. Begović, Džavid, Šefka Begović-Ličina (2012), *Sandžački rječnik*, Autori, Sarajevo
2. Ćoralić, Zrinka (2013) *Bosansko-njemački frazeološki rječnik*, Univerzitetska knjiga, Bihać
3. Ćoralić, Zrinka, Senija Midžić (2012), *Bosanski frazeološki rječnik*, Univerzitetska knjiga, Bihać
4. Halilović, Senahid, Ismail Palić, Amela Šehović (2010), *Rječnik bosanskoga jezika*, Filozofski fakultet, Sarajevo
5. Isaković, Alija, Hadžem Hajdarević (1990), *Behar*, list za pouku i zabavu, god. I–XI, Mešihat islamske zajednice BiH, Sarajevo
6. Jahić, Dževad (2010–2019), *Rječnik bosanskog jezika*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Bošnjačka asocijacija 33, Sarajevo
7. Kasumović, Ahmet, Nikolić Marijana (2018), *Rječnik frazema bosanskoga jezika*, Institut za humanu rehabilitaciju, Tuzla
8. Lukić, Zlatko (2006), *Bosanska sehara*, Šahinpašić, Sarajevo
9. Mahmutović, Alisa (2012), *Kao frazeološki rječnik*, Dobra knjiga – Synopsis, Sarajevo – Zagreb
10. Matešić, Josip (1982), *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb
11. Menac, Antica, Željka Fink Arsovski, Radomir Venturin (2014), *Hrvatski frazeološki rječnik*, Ljevak, Zagreb
12. Mušović, Abdulah (2016), *Sandžački frazeološki rječnik*, Narodna biblioteka "Dositej Obradović", Novi Pazar
13. Popara, Rizo (2019), *Frazeološki rječnik bosanskog jezika*, UNALIM–GRAFIS, Bihać – Cazin
14. Tanović, Ilijas (2000), *Frazeologija bosanskog jezika*, Dom štampe, Zenica

E-IZVORI

1. [https://www.clarin.si/noske/all.cgi/first_form?corpname=bswac;align=.](https://www.clarin.si/noske/all.cgi/first_form?corpname=bswac;align=)

LITERATURA

1. Altenberg, Bengt (1998), "On the phraseology of spoken English The evidence of recurrent word-combination", *Phraseology: theory, analysis and applications*, 101-122.
2. Biber, Douglas, Stig Johansson, Geoffrey Leech, Susan Conrad, Edward Finegan (1999), *Longman grammar of spoken and written English*, Pearson Education, Harlow
3. Бирих, Александр К., Сергей С. Волков, Татьяна Г. Никитина (1993), *Словар русской фразеологической терминологии*, Verlag Otto Sagner, München
4. Charles, Maggie (2006), "Phraseological patterns in reporting clauses used in citation: A corpus-based study of theses in two disciplines", *English for Special Purposes*, 25 (3), 310-331.
5. Dobvol'skij, Dmitrij, Elisabeth Piirainen (2005), "Cognitive Theory of Metaphor and Idiom Analys", *Jezikoslovlje*, 6, 7-35.
6. Fink Arsovski, Željka, Barbara Kovačević, Anita Hrnjak (2017), *Bibliografija hrvatske frazeologije. Frazeobibliografski rječnik*, Knjigra, Zagreb
7. Gläser, Rosemarie (1998), "The stylistic potential of phraseological unit in the light of genre analysis", In: Anthony Cowie (ed.), *Phraseology: theory, analysis, and application*, Clarendon Press, Oxford, 125-143.
8. Hidalgo-Ternero, Carlos Manuel, Gloria Corpas Pastor (2020), "Bridging the "gApp": improving neural machine translation system for multiword expression detection", *Yearbook of Phraseology* 11, 61-80.
9. Hodžić-Čavkić, Azra (2020), "Frazeografija u bosnistici XXI stoljeća", *DHS – Društvene i humanističke studije*, 4(13), 55-76.
10. Hrnjak, Anita (2017), *Frazeologija u rodnome okviru: Rodni elementi u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji*, Knjigra, Zagreb
11. Hyland, Ken (2008), "Academic clusters: text patterning in published and postgraduate writing", *International Journal of Applied Linguistics* 18 (1), 41-62.
12. Langlotz, Andreas (2006), *Idiomatic creativity: A Cognitive Linguistic Model of Idiom-Representations and Idiom-Variation in English*, John Benjamins, Amsterdam – Philadelphia
13. Matovac, Darko (2017), *Prijedlozi u hrvatskome jeziku. Značenje, prostorni odnosi i konceptualizacija*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb
14. Mršević-Radović, Dragana (1987), *Frazeološke glagolsko-imeničke sintagme u savremenom srpskohrvatskom jeziku*, Filološki fakultet, Beograd

15. Mušović, Abdulah (1997), *Frazeološki adverbijali (na materijalu ruskog i srpskog jezika)*, Filološki fakultet u Prištini, Priština
16. Omazić, Marija (2005), "Cognitive Linguistic Theory in Phraseology", *Jezičkoslovlje* 6/1, 37-56.
17. Omerović, Mirela (2018), *Instrumental s prijedlozima u bosanskome jeziku*, Institut za jezik, Sarajevo
18. Palić, Ismail (2016), *Genitiv, prostor i prostorne slike (leksikon prijedloga)*, Bosansko filološko društvo, Sarajevo
19. Parizoska, Jelena (2009), "Idiom variability in Croatian: the case of schema". *Cognitive studies* 9, 171-180.
20. Sapir, Edvard (1974), *Ogledi iz kulturne antropologije*, Aleksandar I. Spasić (prev.), Beografski izdavačko-grafički zavod, Beograd
21. Schmitt, Norbert (2004), *Formulaic sequencies: Acquisition, proccesing, and use*, John Benjamins, Amsterdam
22. Stanojević, Mateusz-Milan (ur.) (2014), *Metafore koje istražujemo. Suvremeni uvidi u konceptualnu metaforu*, Srednja Europa, Zagreb
23. Šehović, Amela, Đenita Haverić (2017), *Leksika orijentalnog porijekla u frazemama bosanskog jezika*, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo
24. Tanović, Ilijas (2000), *Frazeologija bosanskog jezika*, Dom štampe, Zenica
25. Taylor, John R. (1995), *Lingustic Categorization: Prototype in Lingusitic Theory*, Clarendon Press, Oxford

PASSIVE VOCABULARY AND "PASSIVIZABILITY OF IDIOMS" IN THE JOURNAL *BEHAR* (1900-1910)

Summary

This paper deals with the characteristic of idioms that were first published in *Behar*. Namely, the magazine *Behar* was first published in the period 1900–1910 and its five numbers contain a section that paid special attention to so-called “folk phraseology”. This part of the journal was initially called “From Folk Phraseology”, and later they renamed it “Folk Phraseology”. Phraseology as a linguistic discipline was established after Vinogradov’s papers written in the 1940s. However, on a global level, interest in the idioms has always been a part of interest shown by writers, so it is not uncommon that first phraseographic works were started by them. Such is the case with Bosnian phraseology. This paper shows the basic features of “folk phraseology” published in *Behar* and points out the correlation between passive lexical units and the “age” of idioms, which could be one of the signs of social change.

Keywords: phraseology; phraseography; Bosnistics; idioms; *Behar*

Adresa autorice
Authors’ address

Azra Hodžić-Čavkić
Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
azra.e.hodzic@gmail.com